

Norges vassdrags- og energidirektorat
v/Jakob Fjellanger
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO

Sendt med e-post til: uttalelse@nve.no

Oslo, 30. november 2024
Sak nr.: 24-4752
Ansvarlig advokat: Magnus Dæhlin

Saksnr. 202320330 – Høringsuttalelse – planlagt opprusting og utvidelse av kraftverkene i Røldal-Suldal – fra berørte grunneiere rundt Holmavatnet – Knut A. Haukelid, Margit og Åse Hovelsrud, og Marit Sauro

1 Innledning og sammendrag

Det vises til søknad 15. mars 2024 fra RSK DA v/Lyse Kraft DA om opprusting og utvidelse av Røldal-Suldal kraftverk. Vi bistår Knut A. Haukelid, Margit og Åse Hovelsrud, og Marit Sauro (heretter «grunneierne») som alle eier større utmarkseiendommer i og rundt Holmavatnet. Grunneierne har etter søknad fått utsatt høringsfrist til 30. november 2024.

På vegne av grunneierne inngis høringsuttalelse til konsesjonssøknaden. Høringsuttalelsen er i hovedsak begrenset til planene om ytterligere regulering av Holmavatnet samt etablering av nytt pumpekraftverk (Kvanndal 2) med inntak i Holmavatnet. I tillegg kommenteres forslaget om fjerning av eksisterende anleggsvei i Holmevassåna biotopvernområde.

Grunneierne gjør gjeldende at konsekvensene av Kvanndal 2 pumpekraftverk er for dårlig utredet til å kunne vurdere konsekvensene av tiltaket:

- For det første er det ikke gjort tilstrekkelige vurderinger av konsekvenser for vannmiljøet i Holmavatnet. I konsesjonssøknaden er det lagt til grunn at økt regulering og varierende vannstand som følge av pumping ikke vil føre til økt erosjon i Holmavatnet, i strid med vurderingene i fagrapporten. Videre bygger konsekvensutredningen for fisk og ferskvannsbiologi på et sviktende datagrunnlag. Kartlegging av fisket ble gjort i 2018 på samme tidspunkt som Holmavassdammen var under rehabilitering. Grunneierne erfarte at fisket var langt dårligere enn normalt dette året, som følge av lav vannstand og grumsete vann. Holmavatnet vurderes av grunneierne å være et svært godt fiskevann med selvrekrutterende bestander av ørret. Det er heller ikke gjort tilstrekkelige vurderinger av hvilke konsekvenser økt reguleringshøyde vil få for fiskebestanden.
- For det andre mangler det utredninger og vurderinger av virkningene for landskap, friluftsliv og kulturminner på nordsiden av Holmavatnet. Landskapsbildet her er i liten grad påvirket av inngrep fra RSKs eksisterende anlegg. Denne delen av landskapet vil bli betydelig forringet av en større reguleringszone, noe som har konsekvenser både for friluftslivet og kulturminnene i området.

- For det tredje er konsekvensene av utrygg is på Holmavatnet underkommunisert. Det er påpekt at vekselvis pumping og produksjon kan gjøre isen usikker, men samtidig er det lagt til grunn at virkningene av dette vil være begrensede. Dette er en feilslutning. Isforholdene på Holmavatnet er gode og stabile, selv etter eksisterende regulering. Isen ligger normalt fra november/desember til juni, og er farbar for både mennesker og dyr i denne perioden. Grunneierne benytter isen for transport i forbindelse med driften av hyttene rundt vannet. For villreinen er det islagte Holmavatnet en viktig trekkvei inn og ut av vinterbeiteområdene rundt vannet og på holmene. Holmavatnet er således langt viktigere som trekkvei enn for eksempel Holmavassåna biotopvernområde, selv om vintertappingen her reduseres. Etablering av et pumpemagasin i Holmavatnet vil dermed medføre betydelige negative konsekvenser for villreinbestanden i området, noe som alene bør være avgjørende for at tiltaket ikke får konsesjon.
- For det fjerde mangler det en vurdering av hvilke konsekvenser en økt regulering vil få for grunneiernes ferdsel på Holmavatnet sommerstid. En ytterligere nedregulering på fem meter, vil gjøre det betydelig vanskeligere å ferdes med båt over vannet, noe som er helt nødvendig for adkomst til eiendommene. Som følge av endringene i tapperegimet fra midten av 1990-tallet er ferdselen allerede blitt forverret. Det er vanskeligere å sette båter på vannet og å frakte driftsmidler, kjøtt og fisk opp og ned fra båtene. Bæreavstandene har også blitt lengre. En ytterligere regulering vil forsterke de allerede økte ulempene for grunneierne.
- For det femte har RSK verken utredet eller vurdert hvilke konsekvenser en fjerning av anleggsveien vil få for grunneierne rundt Holmavatnet. Grunneierne er helt avhengig av veien for adkomst til sine hytter, og all transport av personer og utstyr skjer via anleggsveien og videre med båt over Holmavatnet. Dersom anleggsveien fjernes, vil grunneierne i beste fall måtte redusere sin næringsvirksomhet betraktelig. I verste fall vil det ikke være grunnlag for videre drift. I begge tilfeller vil det utløse krav om erstatning.

Som det følger av det ovennevnte, vil planene om opprusting og utvidelse av Røldal-Suldal kraftverk med etablering av Kvanndal 2 pumpekraftverk få store negative konsekvenser for naturmiljøet generelt og villreinen spesielt. I tillegg vil grunneierne og deres drift av eiendommene bli direkte skadelidende dersom RSK får konsesjon til å etablere pumpekraftverket. Kriteriene for konsesjon etter vassdragsreguleringsloven § 5 er dermed ikke oppfylt.

I det følgende gis en nærmere redegjørelse for grunneiernes syn.

2 Kort om eiendommene

2.1 Gnr. 92 bnr. 3 Langesæhalline i Vinje kommune

Eiendommen *Langesæhalline* eies av Knut A. Haukelid og er en utmarks-/fjelleiendom på ca. 60 000 dekar. Eiendomsgrensen følger fylkesgrensen mellom Rogaland og Telemark som deler Holmavatnet på Langs. I øst grenser eiendommen mot eiendommen Halsen Nordre. På eiendommen er det fire hytter og to båtnaust. To av hyttene benyttes til utleie og én til grunneiers egen bruk. Den siste hytten «Bamsebu» er et kulturminne fra andre verdenskrig, hvor Haukelids farfar, motstandsmannen Knut Haukelid og hans medsabotør Arne Kjelstrup, overvintret etter tungvannaksjonen på Rjukan under andre verdenskrig. Bamsebu står for tiden åpen for allmennheten.

Næringsdriften på eiendommen er i hovedsak basert på villreinjakt, salg av fiskekort og jaktkort (rypejakt), samt sauebeite. I tillegg drives det næringsfiske i Holmavatnet med salg bl.a. til Haukeliseter fjellstue.

På eiendommen ligger også Stavanger Turistforenings (DNT) hytte Holmavatnhytta.

2.2 Gnr. 103 bnr. 2 Halsen Nordre i Vinje kommune

Eiendommen Halsen Nordre, grenser til Langesæhalline i vest, og Bykle kommune/Myrevæven i sør-øst. og er på 27 000 dekar. På eiendommen står det fire hytter, hvorav én er utleid på åremål, én er utleid med kortidsutleie og én er til privat bruk. Den siste hytten benyttes av gjeterne som fører tilsyn med sau på beite. Grunneierne har således inntekter fra hytteutleie, i tillegg inntekter fra utleie av jakt- og fiskerettigheter, samt sauebeite. To av de fire hyttene har sin nærmeste adkomst fra Holmavatnet.

2.3 Gnr. 1 bnr. 4 Myrevæven og gnr. 1 bnr. 286 i Bykle kommune

Eiendommen *Myrevæven* ligger helt nord i Bykle kommune i Agder. Eiendommen var opprinnelig på 53 000 dekar og omfatter den sør-østligste delen av Holmavatnet. Den 16. september 2024 ble eiendommen delt i to ved at den sørlige delen av eiendommen ble fraskilt og tildelt nytt gårds- og bruksnummer (1/286). På det som var den opprinnelige eiendommen er det seks hytter i tillegg til DNT Sørs hytte Sloaros. Hyttene i den nord-vestlige delen av eiendommen har sin adkomst via Holmavatnet, mens den resterende delen av eiendommen nås fra Hovden i Setesdal. Alle hyttene leies ut. I tillegg har grunneierne inntekter fra utleie av jakt- og fiskerettigheter, samt sauebeite.

2.4 Adkomst til eiendommene

Alle eiendommene har sin adkomst med bil fra vest (Suldal) opp til Bleskestad, og derfra på RSKs anleggsvei inn til Sandvatnet og Holmavatnet. I konsesjonsvilkårene for Røldal-Suldal-utbyggingen ble det bestemt at anleggsveien skulle være åpen for allmennheten, men i 1970 etter tillatelse fra Industridepartementet (nå Energidepartementet) ble veien bommet ved Sandvatnet etter søknad fra grunneierne. Alle eiendommene disponerer nøkler til bommen og anleggsveien er åpen fra midten av juli til oktober. Resten av året er den stengt på grunn av snøforholdene.

Fra Holmavassdammen, går transporten videre i båt over Holmavatnet. I tillegg til brukerne av eiendommene (grunneierne, leietakere, jegere, fiskere og andre besøkende), fraktes proviant og andre driftsmidler som husholdningsartikler, ved, bensin, verktøy og materialer etc. over vannet. Ut av eiendommen over samme vei, fraktes kjøtt og fisk.

Driften av eiendommene er basert på adkomst via anleggsveien. Om vinteren har eiendommene adkomst med snøskuter fra Haukeliseter og/eller Hovden.

3 Generelt om vilkårsrevisjonen og konsesjonssøknaden

Røldal Suldal kraftverk ble bygget ut mot slutten av 1960-tallet og utnytter to ulike fallstrekninger (østre og vestre vassdrag) i Røldal- og Suldalsvassdraget. Anlegget består av ni kraftstasjoner, 17 reguleringsmagasin og 21 bekkeinntak. Samlet installert effekt på 630 MW og en årlig

middelproduksjon på ca. 3,3 TWh.¹ I vedtak 17. mars 2022 åpnet NVE revisjonssak for anlegget. Ved brev 21. desember 2023 sendte Lyse kraft inn revisjonsdokument og søknad om opprusting og utvidelse av Røldal Suldal kraftverk. Foreliggende konsesjonssøknad er datert 15. mars 2024.

Utbyggingen av kraftanlegget har medført store naturinngrep for berørte kommuner og grunneiere. Hensikten med revisjonen av konsesjonsvilkårene er å forbedre miljøstandarden i vassdraget. Samtidig søker Lyse Kraft DA om en opprusting og utvidelse av kraftverkene som vil medføre nye og større naturinngrep i området. Søknaden omfatter etablering av fem nye kraftverk, hvorav tre pumpekraftverk. Planene innebærer en økning av installert effekt med 665 MW og en brutto økning av produksjonen med 800 GWh/år.²

I østre vassdrag er det blant annet søkt om etablering av Kvanndal 2 pumpekraftverk med Holmavatnet som inntaks- og pumpemagasin, og med utløp i Kvanndalsfoss. Det er søkt om å senke LRV med fem meter i Holmavatnet og med dette øke reguleringshøyden fra 10 til 15 meter. Kraftverket er planlagt med en installert effekt på 115 MW og en slukeevne på 30 m³/s. Ved pumpedrift er slukeevnen 23-25 m³/s, og ved pumping fra Kvanndalsfoss til Holmavatnet vil det kunne flyttes inntil 2 mill. m³/døgn. Det innebærer at vannstanden kan økes med inntil 25 cm i døgnet som følge av pumping.³ I tillegg kommer lokalt tilsig, som gir ytterligere vannstandsvariasjoner.

RSK har i konsesjonssøknaden fremhevet at Kvanndal 2 pumpekraftverk vil kunne forbedre forholdene for villreinen, fordi man ved redusert vintertapping til Sandvatnet vil kunne fjerne et mulig vandringshinder gjennom Holmavassåna biotopvernområde. Det er videre foreslått å fjerne den gamle anleggsveien gjennom verneområdet, uten at det er utredet hvilke konsekvenser dette vil få for grunneierne og driften av eiendommene deres.

Det følger av vassdragsreguleringsloven § 5 første ledd at konsesjon til vassdragsregulering «bare kan gis hvis fordelene ved tiltaket overstiger de skader og ulemper for allmenne eller private interesser som blir berørt av tiltaket». Med dette menes bl.a. at det skal gjøres en vurdering av om utbyggingen er samfunnsøkonomisk optimal, jf. Ot.prp. nr. 50 (1991-92) side 89. I forarbeidene er det videre fremhevet at forholdet til miljøet og andre brukerinteresser som vil bli berørt av inngrepet, vil være de viktigste elementene i konsesjonsmyndighetenes vurdering.

Vedtaket om konsesjon må også oppfylle de krav som følger av vannforskriften⁴ og avveiningen må skje i tråd med prinsippene om bærekraftig bruk i naturmangfoldloven⁵ kapittel II, jf. *Backer*, Norsk lovkommentar, note 16 til vassdragsreguleringsloven § 5.

Etter grunneiers syn oppfyller ikke Kvanndal 2 pumpekraftverk kriteriene for konsesjon. Planene vil medføre betydelige konsekvenser for naturmangfoldet, fisk og vannmiljø, villrein, landskap og friluftsliv, i tillegg til omfattende negative konsekvenser for driften av eiendommene rundt Holmavatnet. Ulempene kan ikke veies opp med de svært begrensede samfunnsmessige fordelene utbyggingen vil gi. Utbyggingen vil ikke tilføre ny fornybar produksjon (kun økt effekt og fleksibilitet) og de foreslåtte miljøforbedrende tiltakene, som redusert vintertapping av Holmavassåna, vil ha en marginalt forbedrende effekt. Samtidig vil etableringen av

¹ Konsesjonssøknad 15. mars 2024 om opprusting og utvidelse av Røldal Suldal kraftverk (konsesjonssøknaden) s. 13-14.

² Konsesjonssøknaden side 2.

³ Konsesjonssøknaden side 77.

⁴ Forskrift 15. desember 2006 nr. 1446 om rammer for vannforvaltningen

⁵ Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold.

pumpemagasinet gjøre isen på Holmavatnet ufarbar for både dyr og mennesker, og sannsynligvis utgjøre et nytt og større vandringshinder for villreinen.

Veien som foreslås fjernet, utgjør ikke noe vandringshinder da villreinen hovedsakelig trekker gjennom området når veien er stengt av snø. Dette fremgår bl.a. av brev 18. desember 2020 fra Verneområdestyret i Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane (SVR) (**bilag 1**). Fjerning av veien vil på den andre siden være ødeleggende for næringsvirksomheten som i dag drives på utmarkseiendommene.

Etter grunneiernes observasjoner har fyllingsgraden i Holmavatnet og Sandvatnet siden 1990-tallet gjennomgående vært holdt lavere i sommersesongen enn den var de første 30 årene etter reguleringen. Overløp i Holmavatnet sommer og høst som var vanlig før, skjer i dag svært sjelden. I første halvdel av oktober er det i dag som regel godt med plass til mer vann, både i Holmavatnet og Sandvatnet. Snøen legger seg gjerne i november, og oppfyllingen av magasinene bremses raskt ned. Det er dermed lite som tyder på at reguleringskapasitet og vanntap er et reelt problem i dagens situasjon, og eksisterende Kvanndal kraftverk virker godt rustet til å møte vinteren med fulle magasiner.

Det stilles spørsmål ved om det planlagte kraftverket – som i all hovedsak har til formål å utnytte prisvariasjonen i kraftmarkedet – er en nødvendig utvidelse i forbindelse med moderniseringen av Røldal Suldal kraftverk. Utvidelsen vil medføre betydelige inngrep i et sårbart høyfjellsområde, med store miljøkonsekvenser som resultat. I tillegg vil virkningene for grunneierne i ytterste konsekvens være at næringsvirksomheten må legges ned (pga. forslaget om fjerning av veien til Holmavatn). I så måte reiser konsesjonssøknaden spørsmål om eksisterende og bærekraftig næringsvirksomhet i høyfjellet skal måtte avvikles for å «grønnvaske» RSKs profittmotiverte planer om pumpekraftverk og ytterligere nedregulering. I den endelige konsesjonsvurderingen må det særlig tas hensyn til de ytterligere miljøødeleggelser som opprustningen fører med seg.

Grunneierne mener at en enkel oppgradering av eksisterende Kvanndal kraftverk uten etablering av pumpekraftverk vil være en langt mer skånsomt for miljøet og naturmangfoldet. Grunneierne motsetter seg derfor planene om bygging av et nytt Kvanndal 2 pumpekraftverk.

Nedenfor følger kommentarer til de ulike delene av konsesjonssøknaden.

4 Konsekvenser av økt reguleringshøyde (senking av LRV) og bruk av Holmavatnet som pumpemagasin

4.1 Innledning

4.1.1 Forholdet til vannforskriften § 12

Holmavatnet er etablert som et reguleringsmagasin for Kvanndal kraftverk med en reguleringshøyde på 10 meter. Magasinet tappes fra Holmavassdammen i sydvest og overføres åpent i Holmavassåna til Sandvatnet som er inntaksmagasin for kraftverket. Tappingen medfører at Holmavassåna holdes åpen om vinteren, noe som i konsesjonssøknaden er fremhevet som et vandringshinder for villreinen.

Som reguleringsmagasin er Holmavatnet kategorisert som en sterk modifisert vannforekomst (SMV) og miljøtilstanden er vurdert til «godt økologisk potensial», jf. registreringer i vann-nett.⁶

⁶ <https://vann-nett.no/waterbodies/036-1875-L/factsheet/summary>

Som følge av den eksisterende reguleringen av vannet, vil det ikke være realistisk å oppnå miljømålet «god økologisk tilstand», jf. vannforskriften § 5 tredje ledd bokstav c).

Det omsøkte Kvanndal 2 kraftverk innebærer et nytt inngrep i vannforekomsten. Med inngrep menes virksomhet som medfører «nye endringer i de fysiske egenskapene til en overflatevannforekomst eller endret nivå i en grunnvannsforekomst», jf. vannforskriften § 12 første ledd bokstav a). Det vil si at inngrepet endrer vannforekomstens fysiske beskaffenhet, jf. rundskriv T-2015-9001, *Veiledning til bruk av vannforskriften § 12* avsnitt 3.3, hvor vannkraftverk og driften av disse med oppdemming og magasinering er nevnt som eksempel på et fysisk inngrep. Her fremheves videre at § 12 første ledd bokstav a) omfatter både *direkte følger* av de fysiske endringene, og *indirekte følger* slik som forandringer i oksygen- eller temperaturforhold.

Inngrepet i Holmavatnet vil kunne medføre at miljøtilstanden i magasinet forringes og at miljøtilstanden godt økologisk potensial ikke kan opprettholdes. Det innebærer i så fall at vilkårene i vannforskriften § 12 andre ledd må være oppfylt for at det kan gis tillatelse til reguleringen, jf. T-2015-9001 avsnitt 2.4. Etter denne bestemmelsen kan nye inngrep eller ny aktivitet tillates dersom:

- «a. alle praktisk gjennomførbare tiltak settes inn for å begrense negativ utvikling i vannforekomstens tilstand,
- b. samfunnsnyttene av de nye inngrepene eller aktivitetene skal være større enn tapet av miljøkvalitet.
- c. hensikten med de nye inngrepene eller aktivitetene kan på grunn av manglende teknisk gjennomførbarhet eller uforholdsmessig store kostnader, ikke med rimelighet oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre.»

Alle tre vilkårene må være oppfylt for at inngrepet skal kunne tillates.

I vurderingen av vilkåret i bokstav b) om at fordelene (samfunnsnyttene) av inngrepene må være større enn tapet av miljøkvalitet, vil det blant annet være relevant å vurdere hvilke samfunnsmessige behov virksomheten dekker, hvilket formål tillatelsen etter regelverket skal oppnå og hvilket bidrag den konkrete virksomheten gir til dette formålet, jf. T-2015-9001 avsnitt 4.2. I tillegg må virkningene av inngrepet være tilstrekkelig utredet, slik at det er på det rene hvilke fordeler og ulemper inngrepet forventes å føre med seg. Krav om utredningsplikt av vannmiljøet i tråd med vannforskriftens krav følger også av KU-forskriften⁷ § 21.

Som det fremgår av pkt. 4.2 og 4.3 nedenfor er det grunneiernes syn at virkningene av inngrepet ikke er tilstrekkelig utredet til å vurdere samfunnsnyttene. Tiltakets samfunnsnytte er også begrenset, idet inngrepet ikke gir økt kraftproduksjon, men kun effekt og fleksibilitet. Det gir i større grad bedriftsøkonomiske enn samfunnsøkonomiske fordeler.

4.2 Erosjon i Holmavatnet

I konsesjonssøknaden punkt 4.5.2 (side 81) om erosjon hevdes det at Holmavatnet ligger i et område med lite løsmasser og at det dermed er liten fare for erosjon i reguleringssonen. Det hevdes også at de erosjonsutsatte områdene som måtte finnes (for eksempel ved innløpsbekker og i reguleringssonene) har stabilisert seg etter mange år med regulering. Dette er for så vidt riktig for området mellom høyeste regulerte vannstand (HRV) og opprinnelig normalvannstand. Når man kommer lenger ned i reguleringssonen, fra opprinnelig normalvannstand og ned til laveste regulerte

⁷ Forskrift 21. juni 2017 nr. 854 om konsekvensutredninger.

vannstand (LRV), ligger all matjord og tidligere eroderte løsmasser fra den høyeste delen av reguleringssonen. Sannsynligvis fortsetter disse fine sedimentene mange meter nedover også under LRV.

Sommeren 2018 fikk grunneierne selv observere reguleringssonen under normalvannstanden og ned til LRV. Samtidig fikk de erfare konsekvensen av regulering i områder med løsmasser. Denne sommeren oppgraderte Hydro dammene i Holmavatnet og vannstanden ble derfor holdt nede mot LRV gjennom store deler av barmarksesongen. Den lave vannstanden avdekket at store deler av reguleringssonen mellom normalvannstand og LRV bestod av gjørme. Gjørmen fikk en skorpeaktig overflate når den tørket, men den forble bløt under skorpen. De fineste delene av løsmassene i gjørmen ble til fin silt, som når den tørket blåste med vinden og forårsaket lokale sandstormer i strandsonen. Bølgene som slo innover løsmassene førte til kontinuerlig utvasking og Holmavatnet som vanligvis er helt klart, ble grumsete og tidvis lyst blakt farget gjennom store deler av sommeren. Dette begrenset tilgangen på lys nedover i vannmassene, noe som igjen påvirket den organiske produksjonen i vannet denne sommeren. Grunneierne erfarte at fisket var mye dårligere enn normalt og at fisken var magrere enn ellers.

Situasjonen sommeren 2018 er etter grunneiernes syn, et forvarsel om hva som vil skje dersom LRV i Holmavatnet senkes med ytterligere fem meter. Tilstanden med fortsatt erosjon, gjørme i reguleringssonen og grumsete vann vil bli normalsituasjonen i mange år fremover. Forhåpentligvis vil løsmassene til slutt stabilisere seg på et større dyp. Det fryktes likevel at en stadig heving og senking av vannstanden som følge av pumpedrift vil forhindre stabilisering, slik at strandsonen forblir gjørmete og vannet grumsete.

Grunneiernes bekymring underbygges av fagrapport 8. mars 2024 for fisk, ferskvannsorganismer og vannmiljø hvor konsekvensene av økt erosjon beskrevet slikt:

«Pumping vil derimot føre til en hyppigere vannstandsending i innsjøene gjennom året, spesielt i Holmavatnet. Dette kan føre til høyere turbiditet i vannet grunnet erosjon. Økt turbiditet vil gi dårligere lysforhold, som kan påvirke planeplankton og algesamfunn. [...].

Det er foreslått en ytterligere senking av Holmavatnet på 5 meter. Selve senkingen av Holmavatnet forventer ingen permanent endring i vannkvalitetsparametere som næringsstoff i vannforekomsten, men det kan forventes midlertidig endring i vannkvaliteten ved at partikler som er sedimentert under dagens LRV vil blandes inn i vannet igjen.»

I konsesjonssøknaden er disse konsekvensene av økt regulering og pumpedrift i Holmavatnet ikke nevnt. I stedet er det uttalt at det ikke forventes at «erosjon og sedimentasjon vil endres i nevneverdig grad som følge av vannstandsvariasjonen. Lokalt kan det, der det i dag er påvist erosjon/sedimentasjon som følge av reguleringene, oppleves at erosjonen kan øke, men det forventes at dette vil stabilisere seg etter kort tid».

Dette er ikke i samsvar med de vurderingene som er gjort i fagrapporten, og konsesjonssøknaden er følgelig uriktig på dette punkt.

4.3 Konsekvenser for fisk og ferskvannsökologi

4.3.1 Verdivurderingen av Holmavatnet for fagtema fisk

I konsesjonssøknaden pkt. 4.8.2 (side 94-95) er Holmavatnet verdivurdert som «middels til noe» for temaet fisk og ferskvannsökologi. I vurderingen er det vektlagt magasinets størrelse i

kombinasjon med at de økologiske forholdene for naturlig rekruttering i betydelig grad synes å være opprettholdt etter reguleringen. Vurderingen bygger på fagrapport 8. mars 2024 for fisk, ferskvannsorganismer og vannmiljø.

Etter grunneiernes observasjoner og erfaringer, er Holmavatnet et svært godt fiskevann, til tross for at det har vært regulert i mer enn 50 år. Verdivurderingen «middels til noe» synes derfor å ikke være forenlig med tilstanden i vannet. I konsesjonssøknaden og fagrapporten er verdivurderingen satt lik som i Sandvatnet, som etter grunneiernes oppfatning er et langt dårligere fiskevann enn Holmavatnet.

Det stilles spørsmål ved om årsaken til om den feilaktige verdivurderingen skyldes at rapporten bygger på kunnskapsgrunnlag fra prøvegarnfiske gjennomført sommeren 2018. Som beskrevet over, var 2018 et svært dårlig år for fisket i Holmavatnet. Dette skyldtes at Hydro gjennomførte damrehabiliteringer i Holmavatnet samme sommer, noe som medførte at vannstanden ble holdt nede ved LRV gjennom hele sesongen med grumsete vann og dårlige lysforhold som resultat.

Grunneierne opplever at Holmavatnet i all hovedsak er selvrekrutterende. Basert på observasjoner i forbindelse med fiske, antas det at andelen naturlig klekket fisk har ligget mellom 80 og 85 prosent de siste årene. Sommeren 2024 gikk denne andelen kraftig opp. Av 200 kilo med sløyd fisk levert for salg til Haukeliseter fjellstue fra Knut A. Haukelid, var 95 prosent naturlig klekket i Holmavatnet. Dette underbygges av fagrapporten som viser til at det er registrert flere produktive tilløpsbekker til magasinet. I tre av fire påviste lokaliteter, er ørretproduksjonen «betydelig», jf. fagrapporten side 55.

Selv om fisken som lever og gyter i Holmavatnet i dag er genetisk påvirket av settefisken, finnes det utvilsomt rester av det opprinnelige genmaterialet i bestanden. Enkelte av fiskene har fortsatt de karakteristiske lyse flekkene som de fleste av fiskene i Holmavatnet hadde før reguleringen. Etter det grunneierne vet, er disse flekkene sjeldne og lite sett på ørret andre steder.

I løpet av de siste 8-10 årene har grunneierne også observert bestander av fiskespisende ørret (storørret) i Holmavatnet. Disse fiskene har en annen kroppsbygning enn resten av bestanden og ser ut til å ha gått på en ren fiskediett fra de var ganske små. Til sammenligning finnes det insekt- og krepsdyrspisende ørreter i Holmavatnet på godt over én kilo, men de bruker gjerne lenger tid på å nå denne vektclassen og det er lett å se at det er snakk om eldre fisk. Disse fiskespisende ørretene har derimot vokst fort, og er fortsatt unge når de overstiger kiloen. De har også et ensartet utseende – de er korte og veldig brede, med forholdsvis store hoder for alderen. Siden de i hovedsak spiser fisk, er de også ganske bleke i kjøttet. Det er mye som tyder på at de har genetiske fellestrekk som avviker den øvrige ørretsbestanden i Holmavatnet.

Det er grunneiernes syn at en selvrekrutterende bestand av fiskespisende ørret alene må medføre at Holmavatnet skal vurderes til å ha «stor verdi». Til sammenligning er Roaldskvamsåa vurdert å ha «svært stor verdi» som gyte- og oppvekstområde for storørret.

På denne bakgrunn mener grunneierne at verdivurderingen av Holmavatnet for fagtema fisk bygger på uriktig faktisk grunnlag. Det må gjennomføres nytt prøvegarnfiske for å få et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag. Herunder bør det også gjennomføres undersøkelser for å kartlegge storfiskbestanden i magasinet.

4.3.2 Konsekvenser av ytterligere regulering og bruk av Holmavatnet som pumpemagasin

Dersom RSK får tillatelse til en ytterligere senking av Holmavatnet med fem meter, vil det få betydelige konsekvenser for fiskebestanden i magasinet. I fagrapporten pkt. 4.1.2.1 (side 45) er det blant annet påpekt at økning i reguleringshøyde vil medføre ytterligere tørrlegging og utarming av potensielle produksjonsarealer og at en eventuell endring i magasinifylling kan ha negative effekter i form av endrede livsbetingelser for næringsdyr og/eller endring i ørretens tilgang til gyteområder.

Videre følger det i avsnitt 4.2.2.5 *Holmavatnet* (side 77) at skjoldkreps er registrert i dietten til ørret fra Holmavatnet, og at denne arten «gjør et svært viktig næringsdyr for ørret i innsjøer der den finnes». Skjoldkrepsen er ømfintlig for magasinifylling i den forstand at skjoldkreps egg som legges på grunt vann om høsten, må være vanddekt ved klekkesidspunktet om sommeren, jf. fagrapporten side 45.

Videre er det vist til at vårfluelarver er en del av dietten til ørreten i Holmavatnet. Basert på studier fra Hardangervidda er tålegrensen for reguleringshøyde satt til 12 meter for forekomster av vårfluelarver. Selv om det tas høyde for at vårfluelarver er påvist også i reguleringsmagasin med høyere reguleringshøyde, er det i fagrapporten lagt til grunn at økt reguleringshøyde vil påvirke forekomsten av vårfluelarver i Holmavatnet.

Til tross for dette relativt klare faktagrunnlaget, konkluderes det i fagrapporten *kun* med at det «ikke kan utelukkes at en senking av magasinet vil kunne påvirke forekomst og tetthet av både skjoldkreps og vårfluelarver». Det samme er lagt til grunn i konsesjonssøknaden side 95. Etter grunneierens syn er dette en for forsiktig konklusjon, når det samtidig er lagt til grunn at ørreten har vårfluelarver, skjoldkreps og linsekreps som en viktig del av dietten.

Beregninger fra Norconsult viser også at magasinet (med en ytterligere senking) i tørre år kan bli liggende noen meter under dagens vannstand gjennom året. Redusert vannstand i gytetiden vil kunne påvirke ørretens tilgang til gytebekker. I fagrapporten side 79 er det særlig vist til at en senking blant annet kan påvirke oppvandringsforholdene ved de antatt viktigste gytebekkene ved Vivik, hvor det er bratt i ny reguleringsone. Ifølge rapporten vil dette kunne «medføre utfordringer» for gytefiskens tilgang til gytebekkene gitt at magasin vannstanden står nær ny LRV i gytevandringstiden, se side 79. Samtidig vises det til at feltarbeidet ikke har hatt fokus på disse forholdene, og at det derfor er knyttet usikkerhet til konkrete effekter.

Fagrapporten illustrerer at konsekvensene av økt reguleringshøyde i Holmavatnet ikke er tilstrekkelig utredet og vurdert. For eksempel viser grunneierne til at gytefisk vil ha problemer med å nå gytebekkene allerede ved dagens LRV. I tillegg synes det som at virkningene av å bruke vannet som pumpemagasin ikke er vurdert overhodet. Som påpekt tidligere, er det ikke bare tørrlegging av reguleringssonen som vil ha betydning for fiskebestanden i vannet. Ved stadige endringer i vannstanden, og særlig ved senking ned mot dagens LRV og lavere, vil vannet bli grumsete slik at sollyset ikke slipper til ned i vannmassen. Også dette vil føre til en forringelse i ørrets bestandens levevilkår. Dersom tilgangen til gytebekkene også blir avskåret, vil det ikke lenger være mulig å opprettholde en selvrekutterende bestand av ørret i vannet.

På denne bakgrunn mener grunneierne at fagrapportens vurdering av påvirkningsgraden er uriktig, og at konsekvensene må kategoriseres som «sterkt forringet». Sett i sammenheng med at verdivurderingen av Holmavatnet også bygger på uriktig grunnlag, gjøres det gjeldende at også

konsekvensgraden skulle vært vurdert til «stor negativ konsekvens». Grunneierne mener at ytterligere undersøkelser og vurderinger vil kunne bekrefte dette.

Den konklusjon som er truffet i foreliggende utredninger kan ikke under noen omstendigheter legges til grunn i vurderingen av om RSK skal få tillatelse til de omsøkte reguleringsendringene.

4.4 Konsekvenser for landskap, friluftsliv og kulturminner

4.4.1 Krav om utredningsplikt etter KU-forskriften § 21

Økningen i reguleringshøyde og økende variasjon i vannstand medfører også en rekke konsekvenser for miljøet rundt magasinet. I henhold til KU-forskriften § 21 første ledd skal konsekvensutredningen identifisere og beskrive de faktorer som kan bli påvirket og vurdere vesentlige virkninger for blant annet kulturminner og kulturmiljø, friluftsliv og landskap. Etter andre ledd skal beskrivelsen omfatte positive, negative, direkte, indirekte, midlertidige, varige, kortsiktige og langsiktige virkninger. De samlede virkningene av tiltaket må også ses i lys av allerede gjennomførte tiltak i influensområdet, jf. tredje ledd.

Det er grunneiernes syn at konsekvensene av reguleringen knyttet til landskap, friluftsliv og kulturminner er for dårlig utredet, særlig når det gjelder områdene på nordsiden av Holmavatnet, og at konklusjonene dermed bygger på et uriktig og ufullstendig grunnlag. Dette leder igjen til at konsekvensene vurderes som mindre enn det grunneierne antar at de vil bli.

4.4.2 Manglende kartlegging av konsekvenser for landskap, friluftsliv og kulturminner

I konsesjonssøknaden pkt. 4.10 om landskap, er områdene rundt Holmavatnet og Sandvatnet behandlet samlet, jf. kart på side 101 og beskrivelsen på side 104. Redegjørelsen har sitt grunnlag i fagrapport 24. november 2023 for landskap som på side 53 beskriver området slik:

«Delområdet består av høyfjellsområdene rundt Holmavatnet og Sandvatnet. Området er sterkt preget av tekniske inngrep i forbindelse med vannkraftutbygging og kraftoverføring. Det er i dette delområdet flere dammer og terskler for de to magasinene samt flere kraftledninger. Størsteparten av delområdet ligger over tregrensa og det er sparsomt med vegetasjon. Delområdet byr på mindre variasjon og inntryksstyrke i landskapsopplevelser enn de fleste andre delområdene i planområdet. Delområdet gis **noe verdi** for landskap.» (Norconsults uthevelse.)

Beskrivelsen tyder på at man i fagrapporten kun har vurdert området *mellom* Holmavatnet og Sandvatnet, mens området på nordsiden av Holmavatnet – hvor det ikke er slike tekniske inngrep – ikke synes å ha blitt tatt i betraktning. På denne bakgrunn mener grunneierne at verdsettelsen av området er uriktig.

I fagrapporten side 65 er det beskrevet at en «tørrelagt reguleringsone er godt synlig i det store og åpne landskapsrommet rundt Holmavatnet, og en endring i LRV fra 10 til 15 m vil utgjøre et stort tørrelagt areal [...]» og «at det er spesielt rundt holmene og i vika i nordenden av dammen hvor det er slakest terreng, at endringen i areal og synlighet vil bli størst». Til tross for dette vurderes de hydrologiske endringene til påvirkningsgrad «noe forringet» for delområdet.

Etter grunneiernes syn vil en senking av LRV med fem meter utvilsomt føre til en betydelig forringelse av landskapsbildet – særlig i området nord for Holmavatnet hvor det er lite inngrep i dag. Dette vil medføre store konsekvenser for friluftslivet. Turistforeningens hovedferdselsvei fra

Hardangervidda til Ryfylke og Setesdalsheiene går gjennom dette landskapet, fra Haukeliseter til Holmavatnhytta og videre derfra til Sloaros, Bleskestadmoen eller Kvanndalen. Landskapet rundt Holmavatnet er en svært viktig del av turopplevelsen i dette området.

I tillegg til landskapsbildet, vil den ytterligere reguleringen også påvirke kulturminner og kulturmiljøet i større grad enn det som legges til grunn i konsesjonssøknaden. I søknadens punkt 4.11.2 vises det til påviste kulturminner tilbake til steinalder som viser bruken av høyfjellet i eldre tid og at det er selve vannet som har vært definerende for plassering av de ulike lokalitetene. Det er særlig vist til et område i vest (Naustdalen) hvor det er registrert en steinalderlokalitet, en uavklart fangstgrav og en hustuft. På denne bakgrunnen er området ansett å ha en stor verdi. Likevel er det konkludert med at reguleringen kun vil ha en ubetydelig konsekvens for kulturmiljøet.

Bakgrunnen for denne konklusjonen synes å være at fagrapport 8. mars 2024 for kulturmiljø kun har tatt i betraktning området rundt Naustdalen i vestre del av Holmavatnet. Det er ikke gjort noen konkrete vurderinger av de nordlige delene av Holmavatnet. I dette området finnes det over 30 fredede lokaliteter. I tillegg kommer ferdselsveien «Telemarkslepa» fra Flothyl i Vinje til Bleskestad og Suldal, og videre til Hylen og havet. Denne ferdselsveien er en fot- og kløvsti som kommer over Sommerdyrskar (nord-øst for Holmavatnet) via Vivik og videre mot Holmavatnhytta og Naustdalen. Stien er rangert som det viktigste kulturminnet i området, og en utvidelse av reguleringssonen vil sterkt forringe opplevelsesverdien av dette kulturminnet.

Som det følger av redegjørelsen, mener grunneierne at konsekvensene for landskap, friluftsliv og kulturmiljø ikke er tilstrekkelig utredet og vurdert.

5 Særlig om konsekvenser for ferdsel på Holmavatnet

De største konsekvensene av den omsøkte reguleringsendringen og etableringen av pumpemagasin i Holmavatnet knytter seg til ferdsel – både sommer og vinter. Virkningene omfatter flere ulike utredningstema som naturmangfold, herunder villrein, friluftsliv og utnyttelse av naturressurser/lokalt næringsliv. Disse konsekvensene synes i liten grad å ha blitt utredet og vurdert i konsekvensutredningen og i de ulike fagrapportene. I den grad konsekvensene er utredet, som for eksempel for villrein, synes vurderingene å bygge på uriktige forutsetninger.

I det følgende redegjøres det først for konsekvensene for ferdsel vinterstid, mens det i punkt 5.2 redegjøres for konsekvensene sommerstid.

5.1 Konsekvenser for ferdsel vinterstid

5.1.1 Innledning

Isforholdene på Holmavatnet er gode og stabile, selv etter reguleringen. Etter grunneiernes erfaringer er det sjelden eller aldri vanskelig å ferdes på isen, verken på ski eller med snøskuter. Senvinters er det gjerne 1,5 til 2 meter med «is» bestående av snø, is, vann og sørpe. Det er likevel alltid et islag øverst, før snølaget på toppen. Overvann er derfor ikke noe problem. Det er heller ikke nevneverdig sprekkdannelse langs land. Bare på svært bratte og ulendte steder, kan det tidvis være snakk om dype og gapende sprekker.

Isforholdene er således svært annerledes enn i de omkringliggende magasinene som Langesæ og Sandvatnet. På Langesæ er det for eksempel konstant overvann, mengder av store sprekker langs

land og skruis-aktige felt rundt holmer og skjær. Isen oppleves nesten alltid som dårlig, og til dels farlig å ferdes på. Senest i april 2024 var den østre delen av vannet helt ufarbar. Det er også relativt vanlig med sprekker og overvann på Sandvatnet som er inntaksmagasin for Kvanndal kraftverk. Her kommer også isen senere, og går tidligere enn på Holmavatnet.

Dette innebærer at Holmavatnet – som ligger sentralt mellom Langesæ og Sandvatnet – er det eneste vannet hvor det normalt kan ferdes dyr og mennesker gjennom hele vinteren. Ved en ytterligere regulering av vannet og bruk av vannet som pumpemagasin, vil denne ferdselsmuligheten i ytterste konsekvens falle bort.

I konsesjonssøknaden punkt 4.4.3 på side 80 er de forventede endringene i isforhold vurdert slik:

«For de magasinene som blir berørt av utbyggingsplanene er det forventet at det vil bli endringer. Kunnskapsgrunnlaget knyttet til hvordan pumpekraftverk påvirker isforholdene er begrenset i Norge i dag, og det finnes derfor lite dokumentasjon på og erfaring med hvordan innføring av pumpeturbiner vil påvirke isforholdene. Påvirkningen vil i stor grad avhenge av hvordan kraftverket kjøres, og kjøremønsteret vil igjen i stor grad avhenge av tilsiget til enhver tid og prisen på elektrisk kraft/tilgang på kraft fra andre kilder. Dersom prisen veksler mellom billig på natten og dyrere på dagen kan et pumpekraftverk benyttes slik at det pumpes om natten og kjøres om dagen. De aktuelle magasinene i RSK området er så store at vannstanden i magasinene i liten grad vil bli påvirket av slik kortidskjøring, og dermed vil heller ikke isen bli påvirket i vesentlig grad. Dersom det derimot opptrer forhold som medfører vekslende mellom lange perioder (en uke eller mer) med bare produksjon og bare pumping, vil dette medføre at vannstanden vil variere så mye at det ventes å påvirke isforholdene, i form av mer oppsprekking og usikker is i strandsonen enn i dagens situasjon. Mye av tiden vil også forholdene være en mellomting mellom disse to scenariene, og hvordan hvert enkelt kraftverk vil påvirke hvert enkelt magasin isforhold i fremtiden, når det i tillegg skal tas høyde for forventede klimaendringer, er ikke mulig å forskuttere. Fremtidige prisvariasjoner i kraftmarkedet i et endret klima vil ha stor betydning her.»

Redegjørelsen viser at isforholdene på Holmavatnet i all hovedsak vil være avhengig av pumpedriften i Kvanndal 2 pumpekraftverk. Dersom det foregår vekselvis pumpedrift og produksjonsdrift over lengre perioder, vil det medføre dårligere isforhold som igjen kan medføre at isen blir ufarbar. RSK vil ha full råderett over pumpedriften – og dermed i stor grad over isforholdene på vannet.

Etter grunneiernes syn medfører etableringen av et pumpekraftverk med Holmavatnet som inntaks- og pumpemagasin så store konsekvenser for ferdselen på vannet at tiltaket ikke kan tillates. Det reises også spørsmål ved om en ytterligere senking av Holmavatnet kan gjøre isen mer utrygg. Dette synes ikke å ha vært vurdert særskilt.

5.1.2 Konsekvenser for villreinen

5.1.2.1 Innledning

Som kjent ligger Røldal Suldal kraftverk, og herunder Holmavatnet i Setesdal-Ryfylke villreinområde. Villreinen er i rødlista for arter 2021 vurdert til nær truet. Norge har et særskilt internasjonalt ansvar for forvaltningen av arten og i henhold til naturmangfoldloven § 13 er det vedtatt kvalitetsnorm for villrein, som er retningsgivende for forvaltningen. Villreinsområdet

Setesdal Ryfylke oppfyller ikke kravene i kvalitetsnormen og samlet sett er området vurdert som dårlig, blant annet som følge av tilstanden i leveområdet og menneskelig påvirkning. Villreinens leveområder har lenge vært under økende press som følge av fysiske inngrep og økende grad av forstyrrelser, jf. fagrapport 12. mars 2024 om villrein.

Tiltakets virkning for villreinen må tillegges vesentlig vekt i konsesjonsvurderingen. Det følger av naturmangfoldloven § 7 at prinsippene i §§ 8-12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøvelse av offentlig myndighet. Det innebærer blant annet at:

- offentlige beslutninger skal bygge på vitenskapelig kunnskap om bestandssituasjonen, utbredelsen og økologisk tilstand, samt effekten av påvirkning, jf. § 8,
- at en beslutning skal bygge på «føre-var-prinsippet» for å unngå vesentlig skade på naturmangfoldet, jf. § 9 og
- at vurderingen gjøres ut fra ut fra den samlede belastningen som økosystemet blir utsatt for, jf. § 10.

Kravet om samlet belastning innebærer at det ikke bare er det enkelte tiltaket som skal tas i betraktning, men også andre eksisterende og fremtidige påvirkningsfaktorer, jf. Junker, *Karnov Lovkommentarer*, kommentarer til § 10.

Grunneierne mener etablering av Kvanndal 2 pumpekraftverk med Holmavatnet som pumpemagasin vil være i strid med prinsippene i naturmangfoldloven §§ 9 og 10. Som følge av usikkerhet knyttet til isforholdene på Holmavatnet og de virkninger usikker is vil få for villreinens beitetrekk på vinteren tilsier at føre-var-prinsippet må legges til grunn i vurderingen. Det samme er lagt til grunn av Statsforvalterne i Rogaland og i Vestfold og Telemark, som i sine høringsuttalelser har fremmet innsigelse mot Kvanndal 2 pumpekraftverk som følge av de virkningene et pumpekraftverk vil ha for isforholdene på Holmavatnet. I uttalelsene er det pekt på at Holmavatnet i stor grad blir brukt som trekkvei mellom viktige vinterbeiteområder, inkludert på holmene, og at utrygge isforhold vil kunne bli et nytt vandringshinder til disse beiteområdene. Grunneierne slutter seg til de vurderingene som er gjort av statsforvalterembetene.

Videre vil dette tiltaket, sammenholdt med eksisterende og fremtidige tiltak, medføre at den samlede belastningen for villreinsbestanden blir for stor. I tillegg til Kvanndal 2 pumpekraftverk planlegges ytterligere tre pumpekraftverk i det samme villreinsområdet. Dersom det skal tillates etablering av pumpekraftverk i dette området, er det nødvendig å velge de(t) tiltaket som er best tilpasset villreinbestanden, jf. høringsuttalelse 30. oktober 2024 fra Villreinnemnda i Setesdal. Kvanndal 2 pumpekraftverk er ikke blant disse.

I det følgende gis det en nærmere redegjørelse for grunneiernes syn, hvor virkningene for villreinen er vurdert opp mot faktagrunnlaget i konsekvensutredningen sammenholdt med grunneiernes egen kunnskap om villreinens bruk av området.

5.1.2.2 Villreinens bruk av områdene rundt Holmavatnet

Områdene rundt Holmavatnet er vinterbeite for hele villreinstammen i Setesdal Ryfylke og inngår i vinterbeiteområdet Blåsjø-E134. Dyrene kommer nordover i løpet av senhøsten og vinteren. Dette trekket skjer omtrent samtidig med at isen på Holmavatnet legger seg (normalt i månedsskiftet november-desember). På senvinteren trekker simleflokkene over isen for å komme til kalvingsområdene i sør. Bukkene blir gjerne i området frem til høsten, når jakten og brunsten starter.

Holmavatnet er sentralt for villreinens trekkruiter vinterstid. Vannet ligger på linje med Langesæ og Sandvatnet, og er dermed ett av de tre store regulerte vannene som villreinen må navigere over eller rundt mellom de ulike vinterbeitene i nord. Som følge av at isforholdene på Langesæ og Sandvatnet er såpass dårlige, er trekkruiten over Holmavatnet desto viktigere for reinens bruk av området.

Villreinen trekker over Holmavatnet for å komme til de mange holmene i vannet, som har noen av de beste lavforekomstene i området. I tillegg bruker reinen isen for å forflytte seg fra de mye brukte vinterbeitene på Dyrskarheia på nordsiden av vannet, til Gravtjønnuten på sørsiden.

I tilleggskokumentasjonen (rapport 30. september 2024) om villreinens bruk av isen på Holmavatnet, er det i punkt 2.3.1 på side 8 fremhevet at det blant de GPS-merkede dyrene «er mye høyere tetthet av bevegelser rundt Holmavatnet enn på Sandvatnet». På denne bakgrunnen konkluderes det med at bruken av magasinet er begrenset i forhold til nærliggende landareal, jf. rapporten side 16. Denne slutningen kan ikke være riktig. Årsaken til at dyrene bruker området rundt vannet, er at de vinterstid bruker mesteparten av tiden til graving og beite. De beste vinterbeitene på nordsiden av Holmavatnet ligger i sonen nærmest vannet, og dyrene går frem og tilbake i dette området fordi de beiter – ikke fordi de er redde for å gå ut på isen. Når reinen bestemmer seg for å krysse vannet for å beite på Gravatjønnuten, går *flesteparten* av dyrene rett over isen, da gjerne via vinterbeitene på holmene.

Når beiteforhold ikke er tatt i betraktning i vurderingene av hvilke konsekvenser usikre isforhold på Holmavatnet vil få for villreinbestanden, blir utredningen mangelfull og konklusjonene uriktige. Det man i stedet kan slutte ut fra GPS-målingene, er at villreinen i langt større grad bruker dette vannet som trekkruite, sammenlignet med Langesæ og Sandvatnet, se tilleggskokumentasjonen side 9 figur 2-2.

Det er grunneiernes syn at villreinen – snarere enn å unngå isen på Holmavatnet – bruker isen aktivt fra den legger seg til den går igjen. Det er en klar fordel for villreinen at det sentralt beliggende magasinet fortsatt har stabil is seks måneder i året, både fordi dette forenkler dyrenes trekk og beiting i området og fordi de store snødekte isflatene er en viktig del av deres naturlige miljø om vinteren. Dårligere isforhold på Holmavatnet vil føre til drastiske forandringer i dette miljøet, og dermed også forringe leveområdet for villreinen.

5.1.2.3 Særlig om vintertrekk gjennom Holmavassåna biotopvernområde

Holmavassåna biotopvernområde ble etablert for å sikre villreinen trekkveier mellom Dyrhaeio landskapsvernområde og Kvanndalen landskapsvernområde. Dette er én av fire passasjer hvor villreinen kan trekke nordover og vestover mellom magasinene Førsvatn, Langesæ, Holmavatnet og Sandvatnet.

I fagrapport 12. mars 2024 for villrein side 51-52 er det lagt til grunn at vintertapping i Holmevassåna er en barriere for villreinens trekkruiter i biotopvernområdet. Bakgrunnen for konklusjonen er kartleggingsrapport 12. desember 2019 som viser en sammenstimling av dyr nord for elven, sammenlignet med situasjonen på sørsiden.

Grunneierne mener at konklusjonen må være uriktig, og at det etter all sannsynlighet er beiteforholdene på nordsiden av Holmavassåna som gjør at dyrene blir værende der. På vinterstid handler det aller meste om mat for villreinen, og den nærliggende årsaken til at dyrene beveger seg frem og tilbake i dette området må være at de beiter. De avblåste lavrabbene på Gravatjønnuten

på nordsiden av Holmavassåna er et svært godt vinterbeite for reinen, mens den grasdekte lesiden på sørsiden av elva er et svært dårlig vinterbeite.

Etter grunneiernes erfaringer har ikke vintertapping av Holmavassåna vært et nevneverdig problem for villreinen. Selv om vannføringen i perioder tilsier at dyrene ikke våger å krysse elven, kan de lett gå rundt og krysse på Holmavatnet eller på Sandvatnet.

I ethvert tilfelle er det vanskelig å se at det har noen betydning for dyrene om de beiter sør eller nord for elven på en bestemt dag. Så lenge de beiter, og så lenge de til slutt kan gå videre, vil det ikke være noe problem. Villrein på trekk må stadig forsere røft og ulendt terreng, og kan ikke alltid gå rett frem i det landskapet de lever i.

Den vinteråpne Holmavassåna er ikke et vandringshinder på linje med E134 eller en mye brukt turisløype, der menneskelig aktivitet skremmer dem bort. Den vinteråpne elva er en landskapsformasjon, av samme type som hvilket som helst stup eller åpen elv. Disse hindringene går reinen rundt, eller krysser når de selv opplever det trygt.

Det villreinen vil kunne tjene på begrenset vintertapping i Holmavassåna vil på ingen måte veie opp for de ulempene usikre isforhold på Holmavatnet vil medføre, se redegjørelsen i pkt. 5.1.2.2. Konklusjonen i fagrapporten side 55 som vurderer etableringen av Kvanndal 2 pumpekraftverk som en forbedring av Holmavassåna biotopvernområde, kan dermed ikke være riktig.

5.1.3 Konsekvenser for turistforeningens skiløyper

I tillegg til konsekvensene for villreinen, har usikre isforhold også betydning for skiløypene som går fra Haukeliseter, via Holmavatnhytta og til Sloaros. Denne går som kvistet løype over Holmavatnet. Kvistingen skjer mellom vinterferien og påsken.

Dersom isforholdene på Holmavatnet blir usikre, må løypen over Holmavatnet legges om. Etter grunneiernes syn er det vanskelig å se hvor løypen kan legges uten at den kommer i konflikt med villreinens vinterbeiteområder. Grunneierne kan ikke tillate kvistet løype på nordsiden av Holmavatnet nettopp fordi dette er de beste vinterbeitene for villreinen. Dette medfører i ytterste konsekvens at løypen må legges ned og at DNT mister løypetilbudet mellom Haukeliseter og Sloaros/Hovden.

5.1.4 Konsekvenser for grunneierne

For grunneierne vil usikker is medføre begrensninger i ferdsel på isen og for isfiske. Transport av ved og materialer med snøskuter på isen er en viktig del av drift og vedlikehold av hyttene og naustene rundt vannet. Alternativet er transport med båt på sommerstid, noe som medfører mye omlasting og bæring over større avstander. Ulempene er likevel begrensede sammenlignet med ulempene det planlagte tiltaket vil føre med seg for ferdselen sommerstid.

5.2 Konsekvenser for ferdsel sommerstid

5.2.1 Konsekvenser for grunneiernes adkomst til eiendommene

Det følger av KU-forskriften § 21 at konsekvensutredningen «skal identifisere og beskrive de faktorer som kan bli påvirket og vurdere vesentlige virkninger for miljø og samfunn». Begrepet «samfunn» omfatter blant annet lokalt næringsliv og utnyttelse av naturressurser.

I konsesjonssøknaden kapittel 4.13 på side 118 om naturressurser synes ikke å redegjøre for utmarksressursene i og rundt Holmavatnet. Området er også kun i liten grad omtalt i fagrapport 8. mars 2024 om naturressurser. Dette medfører at verdiene knyttet til jakt og fiske i dette området kun i liten grad kan ha blitt tatt i betraktning i konsekvensutredningen. Som redegjort for i pkt. 4.3 er Holmavatnet et svært godt fiskevann. Grunneierne forvalter fisket selv ved salg av fiskekort og ved næringsfiske.

Det er i fagrapporten pkt. 5.2.2 på side 53 gitt en kort beskrivelse av hvordan en ytterligere senking av LRV i Holmavatnet vil påvirke ferdselen. Her står det:

«Også for de som benytter båt til tilkomst til jaktområder og fiske på Holmavatnet kan en endring i fyllingsmønster og senking av LRV medføre ulemper knyttet til å få båter opp og ned fra vannet. Det bemerkes likevel at magasinet allerede reguleres 10 m i dag».

På denne bakgrunn er det i fagrapporten konkludert med at tiltaket kun vil få en «ubetydelig» konsekvens for utmarksressursene.

Grunneierne er uenige i denne vurderingen, og viser til at en ytterligere senking av LRV med fem meter, vil ha betydelige konsekvenser for ferdselen på Holmavatnet. Grunneiernes hytter og båtnaust ved Holmavatnet ble bygget ut fra de forutsetningene som gjaldt ved den opprinnelige reguleringen og tapperegimet som gjaldt frem til midten av 1990-tallet.

Forandringene i tapperegimet de siste 30 årene, har ført til betraktelig lavere vannstand i Holmavatnet sommer og høst. Den lavere vannstanden i sommersesongen har vanskeliggjort grunneiernes utleie og drift av eiendommene. For det første er det vanskeligere å få satt båter på vannet og frakte driftsmidler, kjøtt og fisk opp og ned av reguleringssonen. For det andre har grunneierne fått lengre bæreeavstander frem til hyttene. For det tredje har det blitt vanskeligere med opplag av båter i reguleringssonen. Når vannet tappes på sommerstid, kan båtene fort bli liggende igjen langt opp på tørt land. Det har derfor blitt nødvendig med båthengere ved Holmavassdammen, noe det per i dag ikke er tilrettelagt for.

En ytterligere senking av Holmavatnet og etablering av Kvanndal 2 pumpekraftverk vil forsterke de allerede økte ulempene for grunneierne. Ikke bare vil reguleringssonen bli lenger, noe som vil gjøre det langt vanskeligere å sjøsette båtene. Allerede i dag er det umulig å sette båter på vannet ved vannstander to meter over dagens LRV.

Et pumpekraftverk vil også medføre at vannstanden i Holmavatnet kan variere opp og ned med inntil 25 cm i døgnet. Dette medfører at grunneierne til enhver tid må trekke båtene langt opp på land, for å unngå at de enten tørlegges eller kommer på flyt og blir ødelagt. Det vil da være nødvendig med etablering av nye båtøpptrekk/slipper i strandsonen. Grunneierne er i tvil om dette i det hele tatt er mulig, gitt den utvidede reguleringshøyden. Etablering av nødvendige slipper vil også medføre store naturinngrep.

5.2.2 Konsekvenser for beitedyr

I konsesjonssøknaden side 118 og fagrapporten side 53 er det påpekt at en senking av LRV i Holmavatnet kan tilgjengeliggjøre flere holmer og skjær i vannet for beitedyr (sau). Konsekvensene av dette er ikke utredet, og de er kun nevnt at dyrene må komme på land «før høsten og magasin vannstanden normalt øker og dyrene blir 'fanget' på holmene». Det påpekes at dyr også kan bli stående fast på holmene ved økning av vannstanden som følge av pumping. Konsekvensene av dette er ikke vurdert.

5.2.3 Konsekvenser for naturmangfold på holmene i Holmavatnet

I konsesjonssøknaden punkt 4.7.2 på side 90 uttales det at en ytterligere senking av Holmavatnet vurderes å «ikke gi konsekvenser for vegetasjon eller terrestriske naturtyper». Samtidig er det, som nevnt i pkt. 5.2.2, lagt til grunn at noen holmer og skjær i magasinet kan bli lettere tilgjengelig dersom vannstanden blir lav i sommersesongen, når sau er på beite.

Området rundt Holmavatnet har vært benyttet som beite for husdyr så lenge det har bodd fastboende bønder i dalene rundt. Dette former og preger vegetasjonen i området – noen arter tjener på beitingen, mens andre taper. Holmene i Holmavatnet er referanseområdet for vegetasjonen uten beite. På holmene finnes blant annet søterot og fjellkvann, arter som grunneierne ikke har funnet igjen på områdene som er tilgjengelig for saubeite.

RSK har ikke kartlagt naturmangfoldet på holmene eller utredet hvilke konsekvenser beite på holmene vil ha. Det er nødvendig for vurderingen av om konsesjon skal gis, å ha tilstrekkelig oversikt over hvilke konsekvenser en eventuell senking vil medføre for naturmangfoldet.

6 Vedrørende forslaget om å fjerne anleggsveien fra Sandvatn til Holmavatn

6.1 Innledning

I forlengelsen av forslaget om å stanse vintertappingen i Holmavassåna for å forbedre forholdene for villrein i Holmavassåna biotopområde, er det vist til at en eventuell «fjerning av eksisterende anleggsvei til Holmavatnet og omlegging av løypenettet gjennom området vil ytterligere styrke muligheten for å gjenopprette et velfungerende villreintrekk gjennom biotopvernområdet», jf. konsesjonssøknaden punkt 4.12.2 på side 114.

Anleggsveien ble etablert i forbindelse med utbyggingen av kraftanleggene på 1960-tallet. Den ble etter søknad fra grunneierne bommet kort tid etter og benyttes nå kun av disse, samt av turistforeningen og kraftselskapet selv. Veien har vært benyttet av grunneierne i over femti år.

På grunn av snøforholdene i området, er veien kun åpen fra midten av juli til midten av oktober. I dette tidsrommet pågår det ikke villreintrekk av betydning gjennom biotopvernområdet. Som beskrevet i avsnitt 5.1.2.2 trekker reinflokkene trekker nordover senhøstes eller tidlig vinter, når snøen har kommet og veien er stengt. Simlene trekker sørover igjen på senvinteren, før snøen har gått og veien åpnes igjen.

På sommeren er det stort sett bukker igjen i fjellene. De blir gjerne værende til de blir forstyrret av jakten eller brunsten på høsten. Når disse bukkeflokkene til slutt drar sørover, lar de seg beviselig ikke stoppe av den begrensede trafikken på veien. Dette legger også Verneområdestyret i SVR til grunn i sin vurdering, se bilag 1. At trekket er lite brukt på sommerstid fremgår av de GPS-merkede dyrenes bevegelser. Ingen av disse dyrene har vært i nærheten av Holmavassåna eller noen av de to andre trekkveiene lenger øst i løpet av barmarksesongen. Dette er i tråd med grunneiernes observasjoner.

Dette innebærer at veien i den korte tiden den er åpen, ikke er noe nevneverdig vandringshinder for reinen. Kartlegginger viser også at veien i gjennomsnitt kun trafikkeres av fire biler per dag.

6.2 Konsekvenser for driften av eiendommene

Verken i konsesjonssøknaden eller i konsekvensutredningene har RSK utredet hvilke konsekvenser fjerning av veien vil få for grunneierne og andre brukere av veien, slik konsekvensutredningsforskriften § 21 stiller krav om. Dette er en vesentlig mangel ved søknaden og innebærer at virkningene av tiltaket ikke er tilstrekkelig opplyst til at det kan treffes vedtak om fjerning av veien.

Som beskrevet i pkt. 2 driver grunneierne næringsvirksomhet på eiendommene. For Haukelid er inntektene fra driften av eiendommen hans hovedinntektskilde. Driften er i all hovedsak basert på adkomst med bil fra Bleskestad og opp anleggsveien til Holmavassdammen. Derfra skjer videre transport med båt til eiendommene. Hyttene leies ut på kort- og langtidskontrakter, det leies ut jakt- og fiskerettigheter, og grunneierne driver selv med næringsfiske. Videre må alt av proviant, husholdningsartikler, ved, utstyr og andre driftsmidler må fraktes via anleggsveien og deretter med båt over til hyttene. Kjøtt og fisk må fraktes ut igjen samme vei.

Det finnes ikke andre alternative adkomstmuligheter sommerstid. En fjerning av veien vil derfor få betydelige konsekvenser for grunneierne, som i verste fall kan risikere å miste driftsgrunnlaget for eiendommene. Når fordelene av å fjerne veien for villreinen til sammenligning synes å være marginale, virker forslaget meningsløst.

Grunneierne motsetter seg derfor at veien fjernes. I et hvert tilfelle må konsekvensene for grunneierne bli utredet og vurdert. Dette er en oppgave som RSK har ansvaret for.

7 Krav til avbøtende tiltak

7.1 Krav til avbøtende tiltak dersom det gis konsesjon for Kvanndal 2 pumpekraftverk

I den grad RSK skulle få tillatelse til å etablere Kvanndal 2 pumpekraftverk, må det iverksettes en rekke avbøtende tiltak for grunneierne.

For det første må det etableres slipp for utsetting av båter ved Holmavassdammen fra HRV til ny LRV. Rampen må være anlagt og innrettet slik at grunneierne kan rygge med båthengere ned til vannkanten for utsetting av båter, uavhengig av vannstand. I tillegg må parkeringsplassen utvides slik at det blir plass for båthengere ved dammen.

Grunneierne må få tilgang til sikringsbu og telefon ved dammen. Dekningsforholdene i området er dårlige, noe som innebærer behov for at grunneierne kan oppnå kontakt med redningsmannskaper eller lignende i tilfelle ulykker. Ved dårlig vær må grunneierne kunne søke ly i sikringsbuen. Det må også legges til rette for vinteropplag av båter og motorer ved dammen.

Det må etableres båtopptrekk med motorvinsj ved alle hytter. Som følge av pumpedrift må båtene normalt trekkes opp hver gang de har vært i bruk. Videre må det etableres steinlagte stier tilrettelegges for bæring og/eller kjøring med trillebår fra reguleringssonen til hyttene. RSK må pålegges vedlikeholdsplikt på båtopptrekkene.

Det bør i tillegg etableres nytt bomregime med tilstrekkelig antall nøkler til alle grunneiere for rasjonell og miljøvennlig forsvarlig drift av eiendommene. I dag disponerer grunneierne et begrenset antall nøkler, noe som fører til ekstra kjøring for å følge/hente besøkende ved bommen på Sandvatnet. Veien bør være brøytet senest 15. juli hvert år.

Ved Vivik og andre sentrale gytebekker må det etableres fisketrapper som gjør at ørreten kan nå gyteplassene også ved vannstander ned mot LRV. Eventuell utsetting av fisk må skje i tett kontakt med grunneierne, avhengig av hvordan reguleringen påvirker den selvproduserende fiskebestanden i Holmavatnet.

Villreinen som befinner seg nord for Holmavatnet om sommeren og høsten, trekker hovedsakelig inn i området på vinterføre. Den omsøkte utbyggingen vil forringe isen på Holmavatnet, og dermed reinens mulighet til å benytte disse viktige beiteområdene. For grunneierne vil dette igjen medføre dårligere reinsjakt og det vil følgelig bli krevd kompensasjon for dette. Det samme vil bli krevd for redusert fiske, dersom ørretbestanden reduseres.

Ved en eventuell fjerning av anleggsveien, vil grunneierne kreve erstattet det tap som følger av at driftsmulighetene for eiendommene forringes. I ytterste konsekvens medfører dette fullstendig tap av næringsinntekt fra utmarkseiendommene.

7.2 Krav i forbindelse med vilkårsrevisjonen

Dersom det ikke gis konsesjon til Kvanndal 2 pumpekraftverk, må det likevel stilles krav til avbøtende tiltak i forbindelse med vilkårsrevisjonen. Herunder må RSK bli pålagt å rydde opp i havne- og parkeringsforholdene på dammen som ble delvis ødelagt ved oppgraderingen av damanleggene i 2018. Dette innbefatter både bygging av det prosjekterte båtutsettet, og reetablering av den ødelagte parkeringsplassen.

RSK bør også pålegges å etablere fisketrapper for å gjøre gyteområdene i Vivik og andre steder lettere tilgjengelig. Videre bør det settes restriksjoner for tapping på våren og sommeren av hensyn til skjoldkrepser og andre næringsdyr i vannet. Disse tiltakene vil forbedre vilkårene for fiskebestanden i Holmavatnet og vil begrense behovet for utsetting av fisk. Slik utsetting bør i alle tilfeller skje i samråd med grunneierne.

For grunneierne vil en fjerning av veien som nevnt medføre betydelige konsekvenser. Fordelene av tiltaket er som tidligere beskrevet små sammenlignet med ulempene som grunneierne påføres. I stedet bør det etableres et bomregime i tråd med de anbefalingene som er foreslått av Verneområdestyret i SVR, se bilag 1. I den forbindelse kan det også være hensiktsmessig å sette vilkår om hvor lenge vegen skal være stengt, og når den skal være brøytet og åpnet for ferdsel, for eksempel 15. juli hvert år. En fast åpningsdato vil skape forutsigbarhet for grunneierne, som lettere kan planlegge sin næringsdrift med utleie av hytter, jakt- og fiskerettigheter til allmennheten.

Vennlig hilsen

Dæhlin Sand Advokatfirma AS

Mari Kjellevold Brygfeldt
Advokat

Magnus Dæhlin
Advokat (H)